

Kohtumenetluse parima praktika suunised

Kohtumenetluse parima praktika edendamise suunised

Kantuna soovist edendada kohtumenetluse tõhusust on kohtunike, prokuröride ja advokaatide osalusel koostatud ning kokku lepitud alljärgnevad suunised parima käitumistava loomiseks kohtuasjade ajamisel, omavahelises suhtluses ja suhtluses avalikkusega.

Kohtumenetluse parima praktika edendamise suuniste (*edaspidi suunised*) järgijad tunnustavad esmatähtsana kohtuasjade õiget lahendamist. Selleni jõudmine on seejuures ettenähtav, toimub asja iseloomu arvestades mõistliku aja jooksul ning selle puhul on tagatud menetlusosaliste õigus õiglasele ja erapooletule menetlusele.

Ühtlasi tunnustavad suuniste järgijad, et õigusriigile vääriline õigusemõistmine nõuab oma kutsetegevuse raames selles vahetult osalejate heauskset ja väärikat käitumist, vastastikuste rollide mõistmist ja tunnustamist.

I OSA

ÜLDSÄTTED

1. Eesmärk ja aluspõhimõtted

1.1. Suuniste põhimõtteid rakendatakse kohtule, prokuröridele ja poolte professionaalsetele esindajatele. Põhimõtete järgimist edendatakse koolituste abil ja kohtu tegevuse kaudu kohtuasjade lahendamisel menetluse juhtimisel.

1.2. Kriminaalasjades on menetluse parima praktika eesmärk aidata lahendada kohtuasjad tõhusalt ja tulemuslikult, mõistes ja tunnustades poolte rolle.

1.3. Tsiviilasjades on menetluse parima praktika eesmärk edendada tsiviilasja lahendamist üldjuhul poolte esitatava, kuni kahe menetlusedokumendi alusel ja kuni kahe istungiga. See eeldab:

- poolte tiptasemel professionaalsust menetlusedokumentide koostamisel;
- kohtu tiptasemel professionaalsust menetluse juhtimisel.

1.4. Menetluse parima praktika eesmärkide saavutamine eeldab kohtumenetluses osalejate heauskset ja väärikat käitumist, vastastikuste rollide kestvat mõistmist ja tunnustamist:

- kohtul on õigus ja kohustus juhtida menetlust aktiivselt ja ettenähtavalt, sh nõuda nõuetekohaste menetlusedokumentide esitamist, tagada poolte võrdsus asjaolude ja tõendite esitamisel, lahendada taotlused oma siseveendumuse kohaselt, reageerida minetustele ning võtta menetluskulude kindlaksmääramisel arvesse parima praktika järgimist või eiramist;

- pooltel on õigus ja kohustus esitada oma positsioon kohtule mahus ja viisil, mis on vajalik asja õigeks, õiglaseks ja tõhusaks lahendamiseks. Samuti on pooltel kohustus teha kohtuga koostööd menetluse tõhususe tagamiseks, arvestades seejuures oma rolli.

II OSA

KRIMINAALKOHTUMENETLUS

2. Eelmenetlus

2.1. Eelistungiks valmistavad pooled end ette ja kohus planeerib selle viisil, et see oleks võimalik läbi viia ühe istungiga.

2.2. Põhiistungi määramisel tuleb pooltele tagada vajalik aeg ettevalmistuseks ja menetluslike üllatuste maksimaalne vältimine.

2.3. Kohus arvestab istungiaega määrates varem määratud istungeid, kavandatud puhkusi, töölähetusi ja menetlusosaliste kutseorganisatsioonide korraldatud koolitusi. Lisaks arvestavad pooled, et istung peaks toimuma kolme kuu jooksul pärast eelistungit.

2.4. Pooled peavad istungeid kavandes andma kohtuistungi kestusele ja toimingute ajale põhistatud hinnangu.

2.5. Pooled kooskõlastavad omavahel kohtuasja arutamise tõhusemaks muutmise võimalused (nt kriminaalmenetluse lõpetamine otstarbekuse kaalutlustel, lihtmenetlusele üleminek) ja peavad vajaduse korral sel teemal kohtuga nõu.

2.6. Pooled kasutavad alternatiivseid suhtlusvõimalusi (e-post, telefon) kohtuistungi ettevalmistamisel tekkivate küsimuste lahendamiseks eesmärgiga ajada kohtuasja tõhusalt (nii eel- kui ka põhimenetluses). Ka kohtuga on võimalik samadel viisidel nõu pidada, kuid taotleja või kokku lepitud juhtudel kohus teavitab sellisest suhtlusest ka teist poolt.

3. Istung

3.1. Pooled ja kohus võtavad sihiks täita kohtuistungi eesmäärke, s.o kohtumenetluses osalejate ja avalikkuse ootusi.

3.2. Isikuliste tõendiallikate istungiks ettevalmistamise käigus ei tohi pooled neid hirmutada, heidutada ega soovitada teadvalt valeütluste andmist.

3.3. Pooled valmistuvad istungiks selliselt, et oleks tagatud nende valmisolek arutada kohtuasi lõpuni kohtu poolt kavandatud ja määratud istungite jooksul. Seda põhimõtet arvestavad pooled ka tunnistajaid kohtuistungile kutsudes ja nende ülekuulamist kavandades.

3.4. Kohus väldib menetluse erapooletu juhtimise rolli piiridest väljumist ning tagab menetluse võistlevuse ja õiguse õiglasele ning erapooletule menetlusele. Kohus näitab kõigi istungil viibijate suhtes nii kõnes kui ka teos välja austavat suhtumist.

3.5. Kohus ja pooled planeerivad oma päevakava ja kohtusse saabumise selliselt, et istungi määratud algusajaks on tagatud nende kohal- ja valmisolek istungi sisuliseks pidamiseks.

3.6. Istungi alguses arutab kohus pooltega läbi toimingute järjekorra, selleks kuluva aja ja võimalikud vaheajad.

3.7. Pooled väldivad istungil taotluste esitamist vaheaegade võtmiseks või istungite edasilükkamiseks seoses teistel istungitel või menetlustoimingutel viibimise vajadusega. Sellistel põhjustel vaheaegade võtmine istungipäevadel või istungilt kavandatust varasem lahkumine on võimalik ainult erandjuhtudel ja kohtu loal.

3.8. Pooled väldivad kohtuga vaidlusse laskumist ning näitavad kõigi istungil viibijate suhtes nii kõnes kui ka teos välja austavat suhtumist. Samuti hoiduvad pooled kõrvalistest ja istungi pidamist takistavatest tegevustest. Vaidluste tekkides võib kohus kuulutada välja vaheaja ja vajaduse korral pidada pooltega nõu kabinetis.

3.9. Kohus katkestab poolte sellised sõnavõttud, mis väljuvad vaidlusesemest, ja suunab neid kohtu hinnangul asja lahendamise seisukohalt asjassepuutuvate küsimuste juurde.

3.10. Pooled põhjendavad istungite edasilükkamise ja tähtaja pikendamise taotlust, s.o selle põhjust ja esitamise aega. Kohus selgitab vajaduse korral eeltoodud aluseid täiendavalt.

3.11. Ristküsitlus pole aeg küsitletava lisanõustamiseks ja tõendeid uuritakse kriminaalmenetluse seadustiku sätete alusel. Tõlkega ristküsitluses arvestatakse tõlkele kuluvat aega. Kohtuistungi sekretär ega teised saalisviibijad (v.a kohus) ei saa dikteerida ristküsitluse tempot.

3.12. Kohus kaalub poolte taotlusel alati kohtuvaidluste ettevalmistamiseks lisaaja andmist.

4. Erimeelsuste lahendamine

4.1. Poolte tegevuste või nende esitatud taotluste õiguspärasuse suhtes põhjendatud kahtluste tekkides võib kohus kontrollida nende kahtluste paikapidavust selle prokuröri kaudu, kellele istungil osalev prokurör vahetult allub, või advokaadibüroo pidaja kaudu. Samuti võib kohus kasutada seda võimalust poole allumatuse või ebaviisaka suhtlusviisi edasiseks ärahoidmiseks. Äärmuslikul juhul võib kohus pöörduda Eesti Advokatuuri aukohtu või prokuröride eetikanõukogu poole.

4.2. Pooled väldivad erimeelsuste lahendamist väljaspool kohtumaja avalikus kasutuses olevaid alasid ja kõrvaliste isikute juuresolekul. Pooled teadvustavad ja tunnustavad üksteise rolle nii omavahelises suhtluses, kohtuistungil kui ka avalikkuse ees ning säilitavad omavahelises suhtluses väärikuse.

5. Suhtlemine meediaga

Suhtluses meediaga järgitakse asutuste poolt välja kujundatud meediasuhtluse põhimõtteid. Menetluses olevaid kohtuasju ei lahendata samal ajal ja sisuliselt meedia vahendusel, sh ei väljendata sellisel viisil kriitikat teiste menetlusosaliste kutsetegevuse ega kohtu suhtes.

6. Menetlusdokumendid

6.1. Menetlusdokumendid koostatakse viisil, mis tagab kohtumenetluse eesmärkide täitmise ega koorma oma mahult ega sisult ülemäära menetlust.

6.2. Menetlusdokumentide selguse huvides nimetavad pooled nendes menetluse ja menetlusosaliste andmed, resolutsiooni ja asjaolud ning põhjendava osa, sh asjassepuutuvad viited.

III OSA

TSIVIILKOHTUMENETLUS

7. Eelmenetlus

7.1. Kohus on menetluse juhtimises aktiivne. Kohus reageerib minetustele.

7.2. Kostja vastuseks antav tähtaeg on üldjuhul 20 päeva ning sõltuvalt asja mahukusest või keerukusest rohkem või vähem.

7.3. Kohus väldib tähtaegade kuhjumist nn kõrgperioodile (jõulud, jaanipäev, suvepuhkuste lõpp – september).

7.4. Pool võib taotleda tähtaja pikendamist mh sõltuvalt töökoormusest ja tsiviillasja keerukusest. Tähtaja pikendamise taotlus esitatakse võimalikult vara. Pool planeerib oma töö nii, et kohtu antud tähtaja või pikendatud tähtaja jooksul esitab pool oma positsiooni ja tõendid ühes terviklikus dokumendis.

7.5. Pärast kostja vastuse saamist täidab kohus selgitamiskohustuse kirjalikult või eelistungil. Hagi ja kostja vastuse esitamise ning selgitamiskohustuse täitmise vahelisel ajal väldivad pooled kohtu vastava nõudeta täiendavate menetlusdokumentide esitamist.

7.6. Kohtu selgitamiskohustuse järel esitab kumbki pool ühe dokumendiga oma positsiooni võimalikud täiendused, sh kõik vajalikud asjaolud, tõendid, põhjendused ja taotlused. Dokument koostatakse mahus ja viisil, mille järel on pool valmis arutama asja põhiistungil. Kohus tagab dokumendi koostamiseks mõistliku tähtaja ning võimaluse vastata teise poole esitatud seisukohtadele ja tõenditele.

7.7. Kohus võtab tõendid vastu ja lahendab poolte taotlused määrusega. Tõendi vastuvõtmisest või tõendite kogumisest keeldumise, samuti poole taotluse rahuldamata jätmise kohta teeb kohus põhjendatud määruse.

7.8. Asja määramisel kirjalikku menetlusse määrab kohus ka menetlusega seotud tähtajad viivitusteta.

8. Istung

8.1. Istungiaega määrates arvestab kohus poolte esindajate puhkuseid. Pooled peavad leidma vaba aja istungi pidamiseks hiljemalt kolme kuu ulatuses kohtu pakutud ajast või kui see on võimatu, tagama endale asendaja.

8.2. Kui kohus pole seda selgesõnaliselt märkinud, ei ole esimesele istungile vaja tunnistajaid kaasa võtta.

8.3. Eelistungilt põhiistungile üleminek on võimalik üksnes juhul, kui mõlemad pooled sellega nõustuvad.

8.4. Eelistung on menetlusplaani kokkuleppimise koht, kus selgitatakse välja ka kohaldatav õiguslik regulatsioon, tõendamist vajavad asjaolud ja lahendatakse taotlused. Kohus kõrvaldab asja arutamisest kõik, mis ei ole asja lahendamiseks

oluline. Hiljemalt eelistungi lõpuks täidab kohus selgitamiskohustuse, selgitades mh menetluse edasist käiku. Pooltel on õigus küsida menetluse käigu ja juhtimise kohta kohtult küsimusi ning teha ettepanekuid.

8.5. Tunnistajate ülekuulamise taotluses tuleb nimetada asjaolud, mille kohta teab tunnistaja ütlusi anda ja mida soovitakse tunnistaja ütlustega tõendada. Istungil saab tunnistajaid küsitleda üksnes nende asjaolude kohta, mis on taotluses nimetatud. Kui pooled ei pea sellest reeglist kinni, sekkub kohus.

8.6. Kompromissile suunamine peab kohtu poolt olema argumenteeritud, viidetega poolte positsioonide nõrkadele kohtadele.

8.7. Kui pooltel tekivad omavahelistel kompromissiläbirääkimistel ületamatud vaidlused, võivad nad pöörduda suuniste saamiseks selles küsimuses kohtu poole.

9. Menetlusdokumendid

9.1. Menetlusdokument koostatakse võimalikult lühida ja konkreetseks. Pooled identifitseerivad selles oma dokumentides peamised vaidluskohad, mille tõttu on asi jäänud seni kompromissiga lahendamata ja jõudnud kohtusse.

9.2. Professionaalsed esindajad väldivad lauseituse ja laustõendamatusse positsiooni ning esitavad kohtule oma kliendi arusaama vaidlusaluse õigussuhte asjaoludest ja neid kinnitavatest tõenditest.

9.3. Esimeses menetlusdokumendis esitakse kohtule poole terviklik positsioon. Asjaoludena esitatakse ainult need, mis kuuluvad tõendamisesemesse õigussuhte kohalduvast normist lähtuvalt. Asjaolud tuleb seostada tõenditega ja tõendid asjaoludega. Õiguslikud põhjendused ja kohalduv norm seostatakse asjaoludega.

9.4. Teine menetlusdokument esitatakse kohtu nõudmisel juhul, kui see on vajalik kohtu selgituskohustusest tulenevate juhiste täitmiseks või vastaspoole hilisemate asjaolude, tõendite ja/või põhjendustega seoses.

9.5. Pooled piirduvad kohtu poolt nõutud dokumentide arvuga ja üldjuhul ise lisadokumente ei esita. Kohtul on õigus mõista menetluskulu välja üksnes kohtu poolt nõutud dokumentide eest ja märkida vastav hoiatus ka menetlusse võtmise määrusse.

9.6. Kohus peab kinni menetluses seatud tähtaegadest ja pöörab tähelepanu sellele, et menetlustähtaegadest peaksid kinni ka pooled. Kohtul on õigus sanktsioneerida minetused (sh dokumentide vastuvõtmisega viivitamine, nende vastaspoolele esitamata jätmine, korralduslikes küsimustes kohtuga suhtlemine ilma teist poolt teavitamata). Kui kohus võtab menetlustähtaja möödumise järel vastu poole esitatud dokumendi või tõendi, tagab kohus seisukohtade ja tõendite esitamise võimaluse ka teisele poolele.

9.7. Kohus peab pöörama tähelepanu asjaolule, et e-toimikus oleksid vajalikud dokumendid nähtavad kõigile pooltele viivituseeta. E-toimikusse lisatakse kogu asjaga seoses kohtuga peetud e-kirjavahetus.

10. Menetluskulud

10.1. Pooled vaidlustavad teineteise menetluskulusid ainult põhjendatud juhtudel. Seda tehes arvestab pool mh tema enda tehtud töö mahtu ning esitab ka oma

põhjendatud seisukoha, millises ulatuses on vastaspoole kulu tema hinnangul põhjendatud.

10.2. Kohus hindab menetluskulusid lühidalt ja konkreetselt, arvestades menetluse mahtu ja laskumata üksiktoimingute sisusse. Pooled väldivad vastuväidete liigset detailsust.

10.3. Kohus ei vähenda menetluskulu suurust juhul, kui on esitatud lühike ja konkreetne menetluskuludokument. Kohus hindab asja keerukust ja eeltöö mahtu, mis on vajalik positsiooni lühidalt ja konkreetselt esitamiseks.

10.4. Hagi esitades pannakse sellega kaasa hagi esitamiseni tekkinud menetluskulude nimekiri juhaks, kui võib eeldada, et kohus saab asja lahendada tagaseljaotsusega. Kui menetluskulude nimekirja ei ole esitatud ja kohus asub tegema tagaseljaotsust, annab ta hagejale menetluskulude nimekirja esitamiseks kolm tööpäeva.

10.5. Istungil tekkinud kulude hüvitamist võib taotleda ka protokollilise taotlusega.

11. Istungiväline suhtlus

11.1. Istungiväline suhtlus on lubatud korraldusküsimustes ja menetluse tõhususe tagamiseks. Üldjuhul toimub suhtlus e-kirjade vahendusel kohtuniku ning vastavalt prokuröri ja/või advokaadi e-posti aadressil ning nende e-kirjade koopia saadetakse ka istungisekretärile ja vastaspoolele.

11.2. Telefoni teel kohtuga suhtlemine on erandlik ja lubatud ainult korraldusküsimustes. Kui pool on suhelnud kohtuga telefoni teel, teavitab pool sellest ka vastaspoolt.

12. Erimeelsuste lahendamine

12.1. Professionaalsed menetlusosalised lahendavad erimeelsused eelistatult mitteformaalsel viisil. Üldjuhul on piisavaks reageerimiseks vastuvõetamatu käitumise esinemise äramärkimine omavahelises suhtluses. Välditakse kaebusi. Kohtuniku taandamine on erandlik.

12.2. Advokaatide puhul on kohtuniku või vastaspoole advokaadil võimalik vajaduse korral pöörduda büroopidaja poole ja kohtunike puhul kohtus määratud usaldusisiku poole.

12.3. Istungil toimuv peab jääma väärkuse piiridesse kõikide poolte vahel. Kohus peab märkama konfliktsituatsiooni teket varakult ja püüdma menetlusosalisi rahustada. Menetlusosaline võib ka ise taotleda konfliktsituatsiooni süvenemise korral selle rahustamiseks vaheaega.

Seletuskiri

Suunised kohtumenetluse parima praktika edendamiseks

Kohtumenetluse parima praktika edendamise suunised on välja töötatud Harju Maakohtu kohtunike, Riigiprokuratuuri ja Põhja Ringkonnaprokuratuuri ning Harju Maakohtu tööpiirkonnas tegutsevate advokaatide ühiste, enam kui kaheksa osavõtjaga ümarlaudade tulemusena. Suuniste eesmärk on suurendada

kohtumenetluse tõhusust ja kohtupidamise autoriteeti. Samuti on suuniste eesmärk ühtlustada kutseliste menetlusosaliste lähenemist tipptasemel professionaalsusega kohtupidamisena käsitletavale kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlusele.

Suuniste loomise esmaseks aluseks on olnud igapäevase kohtumõistmise ja kohtuskäimise praktilised probleemid, mille on esile toonud kutselised menetlusosalised, ning seejärel ühistel aruteludel leitud tasakaalustavad ja üksteise menetluslikke rolle austavad lahendused. Nii on suunistega kaetud küsimused, mille puhul on esmalt nende aktuaalsuse ja parema lahenduse otsimise vajaduse toonud esile kutselised menetlusosalised ise ning mille puhul on seejärel jõutud ühiselt tunnustatud lahendusteni. Suuniste loomise eesmärk on olnud pakkuda praktilisi käitumisjuhiseid konkreetsete eluliste olukordade lahendamiseks.

Eeltoodust tulenevalt sisaldavad kohtumenetluse parima praktika edendamise suunised lahendusi, milleks on menetlusosalised avaldanud valmisolekut. Suunised ei pretendeeri terviklikkusele hea kohtupidamise käsitlemisel. Need täiendavad õigusakte ja kutseliste menetlusosaliste kutseiseseid standardeid ja eetikareegleid.

Lähtudes parima praktika suuniste loomise alustest ja eesmärkidest, on suuniste järgimine vabatahtlik. Otsus olla parima praktika edendaja sõnas ja teos saab sündida kutselise menetlusosalise enda sees, tema mõistuses ja südames. Olgu parima praktika järgijate saatjaks kolleegide kutseteülene austus.

Allikas URL: <https://www.prokuratuur.ee/et/kriminaalmenetlus/kohtumenetluse-parima-praktika-suunised>